

9. Овчиннікова І. І. Принцип семантико-синтаксичної єдності у типології дієслівної лексики української мови / І. І. Овчиннікова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – 2012. – Вип. 8. – С. 130–135.
10. Пащенко О. М. Семантична стратифікація фітонімічної номенклатури східнослов'янських мов: порівняльно-історичний аспект : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно історичне і типологічне мовознавство» / О. М. Пащенко. – К., 2006. – 19 с.
11. Плотников Б. А. Дихотомическая лексикология / Б. А. Плотников, В. Ф. Трайковская. – Минск : Изд-во «Университетское», 1989. – 133 с.
12. Пославська Н. М. Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об'єкта : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. М. Пославська. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
13. Почепцов Г. Г. О принципах синтагматической классификации глаголов / Г. Г. Почепцов // Филологические науки. – 1969. – № 3. – С. 65–76.
14. Сильницкий Г. Г. Семантические типы ситуаций и классы глаголов / Г. Г. Сильницкий // Проблемы структурной лингвистики 1972. – М. : Наука, 1973. – С. 373–391.
15. Соколов О. М. Имплицитная морфология русского языка : монография / О. М. Соколов. – Нежин : Гидромакс, 2010. – 184 с.

УДК 811.112.2'282

**Т. А. Похитун,**

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського, м. Миколаїв

### ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ ДІАЛЕКТІВ ТА ЇХНІЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З СУЧАСНОЮ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

*Стаття присвячена виникненню та розвитку німецьких діалектів. Розглядається питання історичних особливостей німецьких діалектів та їхній прояв у сучасній німецькій мові.*

**Ключові слова:** діалект, лексика, територіальний, редукція, орфографія.

#### **HISTORICAL PECULIARITIES OF GERMAN DIALECTS AND ITS INTERRELATION WITH MODERN GERMAN LANGUAGE**

*The article is dedicated to appearance and development of German dialects. Here is considered question of German dialects historical peculiarities and its appearance in modern German language.*

**Key words:** dialect, lexis, areal, reduction, orthography.

#### **ИСТОРИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕМЕЦКИХ ДИАЛЕКТОВ И ИХ ВЗАИМОСВЯЗЬ С СОВРЕМЕННЫМ НЕМЕЦКИМ ЯЗЫКОМ**

*Статья посвящена возникновению и развитию немецких диалектов. Рассматривается вопрос исторических особенностей немецких диалектов и их проявление в современном немецком языке.*

**Ключевые слова:** диалект, лексика, территориальный, редукция, орфография.

Однією з головних цілей статті є виявлення фонетичних, орфографічних, словникових і частково граматичних особливостей основних німецьких діалектів в різні історичні періоди та їхній вплив на становлення літературної мови, на виникнення регіональних лексико-семантичних дублетів, ідеографічних синонімів, їхню територіальну перевагу і ступінь відмінності, виявлення сучасних тенденцій у цьому процесі. Значні територіальні відмінності в лексиці, фразеології, фонетиці і частково граматиці на рівні розмовної мови і діалектів утворюють специфічні властивості німецької мови. Діалекти – поняття глибоко історичне, ступінь їхньої стійкості в різних країнах пояснюється конкретно-історичними умовами.

У Німеччині, не зважаючи на феодалну роздробленість, що тривала певний час, діалекти вважались процесом дуже складним і суперечливим. Проте вони зберегли свою головну роль набагато довше, ніж в інших мовах. При формуванні писемної мови витіснення діалектів відбувалося дуже повільно. Переплітаючись в єдину мову в процесі розвитку загальнонаціональної мовної норми, частина діалектних явищ, особливо в області лексики, увійшла в національну мову. Фонетичні, словникові та граматичні особливості місцевих діалектів виявилися дуже стійкими протягом всієї історії розвитку загальнонаціональної мови, істотно пояснюючи шляхи формування літературної мови і взаємини між історією мови та історією народу. Хронологічно мовознавці розрізняють три періоди в розвитку німецької мови: давній, середній і новий [4, с. 66–69].

У давній період головною відмінністю пануючих в той час верхньонімецьких, нижньонімецьких і нижньофранкських діалектів був консонантизм, який отримав абсолютно особливий характер завдяки так званому другому пересуванню глухих приголосних. Найбільшого поширення зазнало пересування глухих t, p, k. У середині слова між голосними вони у всіх верхньонімецької діалектах перейшли у відповідні подвоєні спіранти [t> ss, p> ff, k> hh]. P перейшло в pf тільки в південно-німецьких і деяких центральних діалектах. Так як ці діалекти лягли в основу літературної мови, то в сучасній німецькій мові ми знаходимо усюди pf замість прагерманського p (гот. Pund, новогерм. Pfitnd, лат. Papa, новогерм. Pfaffe).

Перехід k в kh, який простежувався тільки в південних діалектах, відображається й досі в народній мові. Африкат, позначений на письмі як ch, чути, наприклад, в розмовній мові в Швейцарії. Із дзвінкх пересування торкнулося лише загальногерманського d, на місці якого в деяких південних і східнофранкських діалектах з'являється t, що перейшло потім у літературну німецьку мову: гот. – Dags, агск. – Dag, нім. – Tag [3, с. 25–27].

Кордон між нижньонімецькими і верхньонімецькими діалектами був досить суворим і добре окресленим. А ось межа між верхньонімецьким (південна Німеччина, Швейцарія, Австрія) та середньонімецьким (центральна Німеччина) не була так чітко окреслена, ніж між верхньонімецьким і нижньонімецьким. Один діалект поступово переходив в інший. Що стосується орфографічних моментів, то слід зазначити наступне.

У давній період (з VIII по XI ст.) слід завершився процес редукції кінцевих і ненаголошених складів, тобто повні голосні цих складів змінилися ненаголошеною голосною «э», позначеної в рукописах і збереженої дотепер буквою «е». Завдяки цьому згладилася відмінність основ на «а» і «г» у відмінюванні іменників. Проте в деяких південно-німецьких діалектах, особливо алеманському, повні голосні проіснували значно довше, ніж в інших діалектах. Орфографічні традиції в межах певного діалекту розвивалися ще повільніше. Словники – глосарії (переклад з латинської мови), що є найдавнішими пам'ятками німецької мови, також довгий час переписувалися відповідно своєму діалекту. У середній період особливо різко відрізняються один від одного верхньонімецькі і середньонімецькі тексти, що містять безліч діалектних особли-

востей. Словник ще близький до давньо-верхньонімецької, багато архаїзмів в діалектних формах: множина допоміжних дієслів, *wir birm*, *ir birt* замість пізнішого *sin*, *sit*, розрізняються давальний і знахідний відмінки множини особових займенників 1-го особи *uns* і *unsich*. Пізніше в баварському і середньо-німецькому діалектах з'являються нові дифтонги *au*, *ei* і *eu*, перехід дифтонгів *ou*, *ue* і *eu* в прості довгі голосні. Майже всі короткі головні у відкритих складах подовжені: *geben*, *nehmen*, *fahren*, *sagen*.

У писемних пам'ятках XIV-XV ст. особливості місцевих говорів проявляються дуже різко. Завдяки релігійному руху в цей час особливого значення набувають проповіді, що поширилися по всій Німеччині. З XIV ст. німецька мова стає мовою канцелярських і дипломатичних відносин, витісняючи латинь. Грамоти, протоколи, звіти та інші офіційні папери XIV ст. дають багатий матеріал для вивчення діалектології цього періоду. Мандрівне життя лицарів-поетів того часу, необхідність виступати зі своїми творами при дворах в південній, західній та східній Німеччині призвела до того, що поети стали утримуватися при вживанні таких форм і зворотів, які були властиві тільки їхньому рідному діалекту. Однаковою мовою лицарської поезії була лише в лексичному значенні, у фонетиці і морфології єдності не було. Офіційні папери містили суміш всіляких німецьких діалектів залежно від походження писарів. Але, наприклад, мова імператорської канцелярії Карла IV, що знаходилася в Празі, була сумішшю середньонімецької і верхньонімецької форм і залишалася такою, коли влада перейшла до Габсбургів і канцелярія була переведена до Відня. Цій тенденції слідували й інші канцелярії, хоча в приватних листах кожна канцелярія вживала свій діалект. Навіть після винаходу друкарства, як одного з вирішальних факторів в історії розвитку німецької літературної мови, довгий час книги передруковувалися з діалектними змінами тексту [8].

Як свідчать історики, головними типами діалектних мов в XVI ст. були: баварської-швабський, верхньорейнський, нюрнберзький, середньорейнський, саксонський, середньофранкський.

Навіть Лютер у фонетиці та орфографії дотримувався норм, вироблених саксонською канцелярією, словник же його і синтаксис – словник і синтаксис народної мови, тобто мови його батьківщини, верхньосаксонської. Після перекладу Лютером Біблії в протестантських країнах не відразу визнали канонічність мови Лютера. У Базелі в надрукованій Біблії детально тлумачили «іноземні слова», а коли вийшов Новий Завіт, то орфографія в ньому була змінена відповідно особливостям фонетики алеманського діалекту, а дифтонги Лютера змінені простими голосними. Для католицької Німеччини зразковою мовою ще довго залишалася мова імперської канцелярії з її великою кількістю південно-німецьких форм.

В XVII і XVIII ст. на мову значний вплив справили діалект Саксонії та франкфуртський діалект. В драмах і віршах поети намагалися говорити народною мовою, при цьому кожен посилався на говір тієї області, де він сам народився і виріс. Літературна мова довго не могла вийти на передній план у значній частині південної Німеччини [6].

У ново-німецький період єдність досягнуто в області правопису і морфології. У лексичному ж відношенні Північ і Південь, Схід і Захід мають значні розбіжності на рівні розмовної і частково письмової літературної мови. Так, різні області Німеччини і тепер мають свої особливі назви для деяких речей повсякденного вжитку, для ремесел і знарядь праці, для їжі і т.д.

Порівнюючи, наприклад, два тотожних за змістом меню берлінського і віденського ресторанів, можна дійти висновку, що вони написані різними мовами. «Столяр» в північній Німеччині називається *Tischler*, у південній – *Schreiner*, «м'ясник» у північній Німеччині – *Fleischer*, у південній – *Metzger*, на півночі говорять *Sonnabend*, *dieses Jahr*, на півдні – *Samstag*, *heuer*. Кельнський собор називається *der Kölner Dom*, страсбурзький – *das Strasburger Munster*. В окрузі Лейпцига замість *gehen* скажуть *duseln*, *latschen*, *schlumpen*, *zotteln* або замість *reden* – *bapeln*, *labern*. А берлінець зі словом *Affe* зв'яже багато фразеологізмів і стійких словосполучень: *lackierter Affe*, *Affenhitze*, *ik denke*, *der Affe laust mir* і т.д. [с. 141–144].

У розмовній мові діалектні відмінності виступають ще рідше, оскільки слова (в тому числі і у літературній мові) акцентуються і артикулюються по-різному, хоча регулятивом у всіх випадках є орфографія. Ще Гете, працюючи директором театру і маючи справу з акторами з різних місцевостей Німеччини, помічав, що багато з них при вимові слів не відрізняють *b* від *p*, *d* від *t*, для них ці звуки майже однакові. Орфографія як регулятив не завжди досконала. Так, наприклад, історично всі короткі голосні у відкритих складах стали довгими. Саме тому в парадигмах відмін іменників кількість корінних голосних у різних відмінках може бути різним. У північній Німеччині відмінюють: *das Rad* – *des Rades*, *das Glas* – *das Glases*, у південній Німеччині довга голосна за аналогією внесена і в називний відмінок, незважаючи на відкритий склад, тобто парадигма: *Rad* – *Rades*, *Glas* – *Glases* і т.д. Німецька орфографія консервативніша ніж розмовна мова [1, с. 144–146].

Незважаючи на всі реформи, вона зберегла ще деякі особливості вимови, що давно вже зникли в розмовній мові. Так, в ново-німецькій мові всі *s* перед *g*, *l*, *t*, *p*, *r*, *t*, в перейшли в звук *ʃ*, тобто сер.-верхньонім. *snidan* – нововіверхньонім. *schneiden*, сер.-верхньонім. *swimmen* – нововіверхньонім. *schwimmen*. На письмі, однак, звук *ʃ*, що зазвичай позначається трьома буквами *sch*, перед *t* і *p*, все ще позначається буквою *s*. У нижньонімецьких діалектах цей перехід *s* > *st* не знайшов місця, народ у північній Німеччині і донині говорить *slagen*, *swimmen* і т.д. [7].

Територіальні діалекти актуальні й до сьогодні. В історичному сенсі можна говорити про низку ланок, що ведуть від діалекту до літературної мови. До найбільш характерних належать так звані міські діалекти. Вони характерні тим, що в них усунені найбільш яскраві фонетичні, граматичні та лексичні ознаки діалекту, але зберігаються інші його особливості. Прикладом такого діалекту – берлінський діалект у північній Німеччині. В основі – нижньонімецький діалект, але завдяки швидкому зростанню Берліну як столиці, впливу школи, преси, військової служби тощо, діалект все більше наблизився до літературної мови і поступово нижньонімецький діалект позначається лише в артикуляції і ряді окремих слів та ідіом. І той факт, що сучасні берлінці в усному спілкуванні часто плутають форми давального і знахідного відмінків особових займенників (наприклад, *mir* замість *miş* і навпаки). Це пояснюється тим, що берлінський діалект, як усі нижньонімецькі, мав тільки одну форму для давального і знахідного відмінка – *mir* [2, с. 82].

У середній і південній Німеччині відмінності між народним говором і літературною мовою досить незначні, тому що літературна мова утворилася з середньо-німецької та нижньо-німецької. Швейцарці та жителі північної Німеччини вивчали літературну мову майже як чужу мову, тому вони говорять набагато коректніше, ніж жителі тих областей, де народний говір сам по собі ближче до літературної мови.

Проте літературну мову можна розглядати як синтез різних діалектів, результатом якого є наявність регіональних лексико-семантичних дублетів або локальних синонімів, багато з яких у свою чергу стали самостійними словами. Так, в сучасній німецькій мові існують семантично різні слова *drucken* («друкувати типографським») і *drucken* («давати, тиснути»), які розвинулися з двох діалектних варіантів слова (верхньонім. *drucken*, сер.-німец., *drucken*). В інших випадках із-за етимологічних дублетів розвинулися ідеографічні синоніми, які близькі лексично і стилістично, але мають різну сполучуваність. Це, наприклад, слова *sanft* і *sacht*. Розрізняють 3 групи територіальних дублетів:

1) це територіально обмежені локальні варіанти (*Bub*, *Samstag* і т.д.),

2) територіально важливі варіанти (Abendbrot – Abendessen),

3) колишні територіальні варіанти, які увійшли в загальнонімецьку літературну мову, але розрізняються семантично і стилістично (Kissen, Poister, Mutze, Karpe і т.д.), хоча чіткої диференціації у вживанні слів перших двох груп в сучасній німецькій мові вже не спостерігається, так як мова є щось живе, органічне, весь час динамічне [5].

Діалекти є складовою частиною національної мови та національної культури, здатні розповісти історію тієї чи іншої місцевості і є, за словами Гете, тим елементом, з якого душа черпає дихання, хоча вони вже багато в чому пристосувалися до загальних норм мови. В зв'язку з тим, що з розвитком цивілізації в діалекти постійно входять нові слова, що позначають важливі культурні, політичні, наукові та технічні поняття, то загальнонаціональна мова, у свою чергу, все більший вплив здійснює на територіальні діалекти. Тому, з розвитком прогресу нівелювання діалектів буде зростати, тим паче, що діалекти, як правило, не мають своєї писемності. Отже, не можна ігнорувати той факт, що регіональні діалекти (як, наприклад, нижньонімецький) продовжують все ще виконувати комунікативну функцію (наприклад, на півночі Німеччини це – мова сільської місцевості, виробнича мова і т.д.).

#### Література:

1. Девкин В. Д. Особенности немецкой разговорной речи / В. Д. Девкин. – Москва, 1965. – С. 141–146.
2. Домашньов А. І. Особливості діалектно-літературних взаємовідносин в національних варіантах німецької мови / А. І. Домашньов, Л. Т. Копчук // Лексика и лексикография. – М., 2000. – С. 82–84.
3. Жирмунський В. М. Німецька діалектологія / В. М. Жирмунський. – АН СССР – М., 1956. – С. 25–33.
4. Серебренников Б. А. Общее языкознание: формы существования, функции, история языка / Под ред. Б. А. Серебренникова. – М.: «Наука», 1970. – С. 62–71.
5. Григорьева О. П. Исторические особенности немецких диалектов и их взаимосвязь с современным немецким языком / О. П. Григорьева // ВЕСТНИК ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2005. – № 1.
6. Педагогічна бібліотека : [http://www.pedlib.ru/Books/1/0110/1\\_0110.shtml](http://www.pedlib.ru/Books/1/0110/1_0110.shtml)
7. Wikipedia : <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82>
8. Енциклопедія «Кругосвіт» : <http://www.krugosvet.ru/articles/81/1008184/1008184a1.htm>

УДК 81'373.612

**В. В. Рибенюк,**

Дніпропетровський національний університет, м. Дніпропетровськ

## ЗООМОРФНІ ТЕРМІНИ-МЕТАФОРИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

*Стаття присвячена розгляду зооморфних термінів-метафор на матеріалі економічної термінології англійської мови, досліджуються закономірності реалізації лексико-семантичних підгруп термінів-метафор та їх функціонування в економічних текстах. Аналіз проводиться із залученням лексикографічних праць, газетних текстів та електронних джерел.*

**Ключові слова:** вторинна номінація, метафора, зооморфні терміни-метафори, лексико-семантична група (підгрупи).

### ZOOMORPHIC METAPHORICAL TERMS IN ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY

*The article deals with the zoomorphic metaphorical terms on the material of English economic terminology, patterns of implementation of lexical-semantic subgroups of metaphorical terms and their functioning in economic texts are studied. Analysis is performed with the assistance of lexicographical works, newspaper texts and electronic sources.*

*The metaphor refers to the general laws of language semantics is the universal means rethinking linguistic units. The process occurs through the metaphor perception of the world through a person's world; it acquired social experience and subjective assessment of social phenomena, human activity and behavior.*

*Metaphorical terms in English terminology compose different lexical-semantic groups, one of the most productive groups being zoomorphic one. Lexical-semantic group of «Animals' World» includes 8 subgroups: 1) wild animals (bear, fox, tiger, elephant, chimpanzee, monkey etc.); 2) domestic animals (lamb, cow, cat, dog and so on); 3) extinct animals and anthropomorphic beings (dinosaur, titan, monster, etc.); 4) birds (turkey, duck, dove, black swan, pigeon, loonie, kiwi, eagle, condor, etc.); 5) amphibious and fish (turtle, barracuda, shark, red herring, snake, lobster, etc.); 6) insects (cockroach, bee(s), bug, butterfly, etc.), 7) parts of body and behavior of animals (bull's back, under wing, etc.); 8) dealing with animals and their places of living (milking, hunting).*

*In the studied journalistic texts the metaphor is multifunctional. Giving the names of the economic reality, it often helps to avoid excessive complexity of presentation, to make the proposed material more understandable, based on well-known to readers the specific images, creating an emotional background of the narration.*

**Key words:** secondary nomination, metaphor, zoomorphic metaphorical terms, lexical-semantic group (subgroups).

### ЗООМОРФНЫЕ ТЕРМИНЫ-МЕТАФОРЫ В АНГЛИЙСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

*Статья посвящена рассмотрению зооморфных терминов-метафор на материале экономической терминологии английского языка, исследуются закономерности реализации лексико-семантических подгрупп терминов-метафор и их функционирования в экономических текстах. Анализ проводится с привлечением лексикографических трудов, газетных текстов и электронных источников.*

**Ключевые слова:** вторичная номинация, метафора, зооморфные термины-метафоры, лексико-семантическая группа (подгруппы).

Формування і функціонування англійської економічної термінології тісно пов'язані з розвитком соціальних понять, основну частину яких складають лексичні одиниці, які є результатом вторинної номінації [5]. Сучасні публіцистичні статті, присвячені проблемам економіки, відрізняються від публікацій попередньої епохи меншою декларативністю, тенденцією до використання максимального арсеналу комунікативних стратегій і тактик, значним поширенням жаргонізмів, жаргонізмів та неологізмів, а також активним використанням найрізноманітніших засобів виразності, у тому числі метафоричних. Метафора завжди привертала увагу дослідників своєю неоднозначністю: її вважали мовним і ментальним явищем, відхиленням від норми та всюдисущим принципом мови, стилістичним прийомом, який прикрашає мову і найважливішим мисленнєвим механізмом.

Когнітивні дослідження останніх десятиліть (Дж. Лакофф, М. Джонсон, М. Тернер, З. Кевечеш, О.В. Александрова, О.С. Кубрякова, Н.Ф. Крюкова, О.О. Опарина, А.П. Чудинов та ін.) дозволили інтегрувати різноманітні підходи з метою